

Уредништво

Проф. др РАСТКО ВАСИЋ

Доц. др ДАНИЈЕЛА СТЕФАНОВИЋ

Проф. др КСЕНИЈА МАРИЏКИ ГАЂАНСКИ,
главни уредник

Логио

РИМСКА БОГИЊА ДИЈАНА

Аутор

ДАМЈАН ВАСИЋ
графички дизајнер

Одржавање Међународног скупа и припрему ове књиге су помогли

МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ
И ТЕХНОЛОШКИ РАЗВОЈ СРБИЈЕ

ГРАД НОВИ САД

МАТИЦА СРПСКА НОВИ САД

ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

АРХИВ СРЕМА СРЕМСКА МИТРОВИЦА

ДРУШТВО ЗА АНТИЧКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ

АНТИЧКА КУЛТУРА,
ЕВРОПСКО И СРПСКО
НАСЛЕЂЕ

Зборник радова

ДРУШТВО ЗА АНТИЧКЕ СТУДИЈЕ СРБИЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА ТЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Београд 2010.

821.163.41-1.09 Ilić V.
821.163.41-1.09 Hristić J.
821.163.41-1.09 Lukić V.

GORDAN MARIČIĆ

DOŽIVLJAJ TROJE U RAZNIM GENERACIJAMA SRPSKIH PESNIKA: VOJISLAV ILIĆ, VELIMIR LUKIĆ I JOVAN HRISTIĆ

Apstrakt: Trojica srpskih pesnika, između ostalih, bili su nadahnuti motivima iz Trojanskog rata: Vojislav Ilić (*Pred Trojom*) krajem devetnaestog, Velimir Lukić (*Plać Helene za Parisom*) i Jovan Hristić (*Tri ratne pesme*, 3) krajem dvadesetog veka. Ovaj rad pokušava da pokaže da li su i koliko njihove pesme bile vezane za istorijski trenutak nastanka pesme ili za ličnu inspiraciju. I da, možda, pokaže da su Velimir Lukić (1936–1997) i Jovan Hristić (1933–2002) napisali uspele, čak svevre-mene pesme, dok je Vojislav Ilić (1860–1894), po mom mišljenju, svojim doživljajem Troje pravio tek predah za istinska poetska pregnuća.

Ključne reči: Doživljaj Troje: motivi i slike, Vojislav Ilić (1860–1894), Velimir Lukić (1936–1997), Jovan Hristić (1933–2002).

U intervalu od stotina godina, trojica srpskih pesnika, između ostalih, nadahnuli su se Trojom, odnosno nekim motivima i slikama vezanim za slavnu i krvavu vojnu i njene sudeonike. To su: Vojislav Ilić, Velimir Lukić i Jovan Hristić, čije pesme ćemo razmatrati hronološki, onako kako su nastajale.

Vojislav Ilić: PRED TROJOM¹

Dan je okončan burni. Pred kapijama Troje
Strašne ahajske čete na ravnoj poljani stoje,
I Feb buktinju pali, i zrači sa visine
Bakarne šlemove njine.

¹ Pesma je preuzeta iz: Vojislav Ilić, *Celokupna dela*, I, s predgovorom Sime Pandurovića, uredio Ranko Mladenović, Beograd 1922, 162–163.

Čuj! U daljini tavnoj kimvali sladosno zvone,
I smeh se razleže njihov i trube njihove ječe.
U slavu sutrašnjeg dana, o gromovniče Krone!
To njini pehari zveče.

Čujem li varvarski usklik ahajskih pesama bojni?
Il' vapaj trojanskih žena u ovoj krvavoj vojni?
Ne! U logoru svome, uz pesme i glasne trube,
Kresidu Grci ljube.

Dan je okončan burni. Pred kapijama Troje
Strašne ahajske čete na ravnoj poljani stoje,
I Feb buktinju pali, i zrači sa visine
Bakarne šlemove njine.

Nastanak pesme *Pred Trojom* Vojislava Ilića stavlja se u decembar 1888. godine, zajedno sa angažovanom pesmom *Danijel* i zanimljivom i uspelom pesmom² *Ovidije*. Za razliku od Vojislavljevih pesama koje Ivan V. Lalić naziva „vizuelnim svečanostima“³, ovde nailazimo na jednu hladnu, površnu i uopštenu sliku⁴ ljubavi, odnosno strasti, i rata. Duboke misli nema, ali zato ima snažnih akustičkih efekata. U ritmu koji je stvorio po ugledu na antičku prosodiju, Ilić nam nudi četiri strofe, s tim što je kao četvrta strofa ponovljena prva, bez ikakvih izmena.

Ta prva, odnosno četvrta, strofa sadrži najuspeliju pesničku sliku koja odistinski može prizvati motivski jednog Davida, a živom bojom Žerikoa: „I Feb buktinju pali...“ U drugoj strofi počinje erotski štimung: kimvali sladosno zvone, a tu su i da svojim slučenim sadržajem – jer samo zveče – potpire utisak. Pristajem i da sam cepidlaka, ali prisvojni pridev „njihov“ nekako „visi“. Na „ahajske čete“ smo već pomalo zaboravili, tako da ga možemo prikaciti jedino za „kimvale“. Avaj, onda bi nesrećni kimvali, malo dalje, i zatrubili. Zatim stiže antička scenerija da nam dočara milje: gromovnik Zevs, kome se Ahajci (ili možda kimvali) obraćaju. Treća strofa je strofa iznenađenja, kontrast usred ratne vreve: ni varvarskog usklika ahajskih pesama bojnih, ni vapaja trojanskih žena. Samo pesme i glasne

² Vidi: Miodrag Pavlović, „Kulturnoistorijska svest Vojislava Ilića (pesma *Ovidije*)“, u: *Poezija i kultura*, Ogledi o srpskim pesnicima XIX i XX veka, Beograd 1974, 77–106.

³ Vidi: Ivan V. Lalić, „O poeziji Vojislava Ilića“, u: *O poeziji, Kritika i delo. O poeziji dvanaest pesnika*. Ostali eseji i razgovori, Beograd 1997, 31.

⁴ Posebno zamaraju „izlizani“ epiteti: **strašne** čete, **ravna** poljana, **daljina tavna**, **krvava** vojna, **glasne** trube.

trube, uz koje Grci ljube podatnu Trojanku Kresidu⁵. U tom erosu usred tanatosa, nagoveštenom snošaju sred smrti i bola, jeste ključ pesme *Pred Trojom*. Upravo zato, sa ponavljanjem četvrte strofe, stiže smirenje: više nema šta da se kaže.

Pred Trojom je, po mom sudu, pesma „predahnica“, stilska vežba, stanka za pisanje i pred pisanje dobrih i velikih pesama. Pitanje je da li ovakva stvaranja treba predati plamenu na korekciju ili ih podastreti istoričarima književnosti na analizu. Ko zna, možda bi kratkoveki Vojislav sam pesmi presudio, samo da je vremena imao.⁶

Drugi pesnik koji se inspirisao *Trojom* je V. Lukić.

Velimir Lukić: PLAČ HELENE ZA PARISOM

Osakaćeno telo ti sanjam, a ja prelepa još bivam.

Mrtav si, a ja živa ostajem!

Ispod zidina slušam ratnu huku –

I dosadna je bez tvojih reči.

Šta da učinim sa svojim čarima?

Bez tebe one su neopevane,

Ko će još jednom da zarati svetove

Zarad mojih oblina?

Ti si to učinio, a ja sam te skoro volela,

Ti si znao da lepota moja

Pohlepniija je od svih kraljeva,

Nezadovoljnija od svih naroda,

Okrutnija od svih smrti.

Zato sam te ponekad i volela.

⁵ Ilić je čitao i poznao Vilijama Šekspira. O njemu je i pisao: *Šekspir ili Bakon, Koriolan*. Kresida, koje u grčkoj mitologiji nema, dospela je kod Vojislava iz velikog Vilijama. Peta scena iz četvrtog čina *Troila i Kreside* može joj biti direktna inspiracija. Tu, naime, Kresida prima poljupce grčkih vojskovođa i velmoža, sa šarmom i uvek uz bogato verbalno obrazloženje.

⁶ U pismu Milanu Saviću od 1. decembra 1888. godine Vojislav Ilić piše: „Šiljući ti ove dve besmrtno pesme moje...“ Reč je, nesumnjivo, o ironiji. Ali ipak, reč je hladna, mi Vojislavljev glas ne čujemo... Vidi: Vojislav Ilić, *Prepiska – Hronika pesničke porodice Ilić* (Bio-bibliografska građa) – *Porodični album Ilića*, Redakcija i Komentar Milorad Pavić (*Sabrana dela V. Ilića*, knj. IV), Beograd 1981, 37.

Sada si nem, ružan i bespomoćan,
Čuvaru, glasniče mojih draži!
Iako trajem, kao da me nema više,
Jer nemam svog bezumnog i ludog pesnika.

Kopne mi bokovi i ne trepere ponosom,
Mrtvo je slatko ludilo!
Izranja dan, običan, ratni, tamo iza Idskih gora...
O da li glupi i podivljali ratnici znaju
Da ovoga jutra ja te oplakujem,
Kao što oplakuje se jedini i jedinstveni,
Onaj što obljubio je jedinu istinu!

Pesma je objavljena u zbirci *Rub* 1982. godine. U pogovoru toj knji-
zi⁷ Slobodan Rakitić piše da Lukićeve uspele lirske pesme po mnogo čemu
podsećaju na monologe. *Plač Helene za Parisom*, tako, može biti jedan
kompaktni monolog, ponajpre završni, dramski. Lukićeva omiljena tema
vlasti i manipulacija njome prisutna je i u ovoj, na prvi pogled, ljubavnoj
pesmi. Pesnik – ljubavnik još u prvom stihu je mrtav, štaviše osakaćen.
Ona – Helena, koja nastavlja da živi, čini to sada lišena njegovih reči koje
su je učinile sjajnom i, na neko vreme, besmrtnom. Sad, kad je subjekat –
objekat minuo i preminuo, nema nikoga „da zarati svetove zarad mojih
oblina“. Pesnik – ljubavnik je plaćen – Lukićeva Helena je Parisa *skoro*
volela. Jer pesnik je, kao pravi *vates* (i prorok, dakle), znao za Heleninu
pohlepu, nezadovoljstvo, okrutnost. Zato što je to znao a u ljubavi i pesmi
i dalje izgarao, Ledina ga je kći i volela. Taj odsev svesti o sebi, svojoj bozi-
ma podobnoj samodopadnosti, čini nam ovu Helenu ljudskijom: ako je
ne možemo, bahatu, zavoleti, možemo joj iskrenost priznati. Oplakujući
nemog, ružnog i bespomoćnog glasnogovornika, Helena zapravo rida
nad prolaznošću svoje lepote. Oplakuje Parisa kao jedinog i jedinstvenog,
onog što je obljubio jedinu istinu. A Lukićevom Parisu Helena je jedina
istina i bila.⁸

Najnoviji primer inspiracije Trojom je J. Hristić.

⁷ Slobodan Rakitić, „U traganju za Itakom“, u: Velimir Lukić, *Rub*, Beograd 1982, 73.

⁸ U Lukićevoj radio-drami *Medeja*, kolhidska čarobnica, poučena helenskim mode-
lom (koji zločine pravdaju i ublažavaju svojom kulturom, vazama, kipovima i dramama),
kaže da je „otrov pet leševa“ dovoljan da te ne zaborave. Pesnici će opevati njenu osvetu,
a živi Jason će o njoj svedočiti. Vidi: Gordana Maričić, „Mitske priče na radio talasima:
Hristićev *Orest* i Lukićeva *Medeja*“, u: *Literarije*, Beograd 2009, 61–66.

Dode vreme da se opet listaju drevne knjige sa krvavim
pričama
O tome kako Ahejci uništište Troju i pobiše sve
Trojance
I kako njih slaviše potom. A o Troji više ni reči.

Bozi osudiše Trojance na smrt, da ostanu samo u
tuđim pesmama
Koje će pisati oni što svoje još nikada imali nisu
I ostaće da žive po tome što razoriše Troju.

Hristićeva pesma je objavljena u *Sabranim pesmama* 1996. godine.⁹

Ovde smo opet s onima što pišu i pisanjem ovekovečuju: to su pobednici, Ahajci. Oni, razoritelji, pesmom su svoje krvave čine obesmrtili, dok o Troji više ni reči nema. Trojanci traju u tuđim pesmama, onih „što svoje nikada imali nisu“: bozi su osudili, Ahajci su osudu u delo sproveli. Klasična sažetost i zgusnutost vazda su bile odlike Jovana Hristića, pisao on esej, pesmu ili pozorišnu kritiku. Vavina¹⁰ pesma je jasna, čista, kao zapis u kamen uklesan: neće je izbledeti godine, neće je isprljati poruge. Ona na nas deluje poput fotografije koja isti užas prikazuje. Ali ne direktno prikazuje, već užas sluti i naslućuje, pa nam on od istinskog često i gori biva.

U preinačavanju, preoblikovanju vesti, kakve god one bile i kakve god se ispostavile, možemo uočiti vezu između Lukića¹¹ i Hristića, dva savremenika i dramska saborca. Troja je njih povezala i sa Vojislavom Ilićem, koji je pesničku angažovanost i sopstvenim zdravljem plaćao. Sva trojica, dakle, bili su, u nekom svom životnom dobu angažovani pesnici: neko se borio otvorenije, neko skrivenije. Na svima je savremenost ostavila žig, koji je boleo, i, u srećnim trenucima istinskog nadahnuća, u dobru se pesmu pretvarao.

⁹ Jovan Hristić, *Sabrane pesme*, priredio Ivan V. Lalić, Novi Sad 1996, 126.

¹⁰ Jovan Hristić je bio poznat pod ovim imenom.

¹¹ U svoju gorku (ispostavilo se poslednju) zbirku *Budne senke tame* (Beograd 1994, 68–69) Velimir Lukić uvrstio je i pesmu *Poslednji zapis o kralju Prijamu*, o kojoj će možda, nekom drugom prilikom, biti više reči.

EXPERIENCE OF TROY IN DIFFERENT GENERATIONS
OF SERBIAN POETS: VOJISLAV ILIĆ, VELIMIR LUKIĆ
AND JOVAN HRISTIĆ

Summary

Three Serbian poets, among some others, were inspired by motifs of the Trojan War: Vojislav Ilić (*Pred Trojom*, Before Troy) in the late 19th century, and Velimir Lukic (*Plač Helene za Parisom*, Helen Cried over Paris) and Jovan Hristic (*Tri ratne pesme*, 3, Three War Poems, 3) in the late 20th century. This paper tries to show whether and to what extent their poems were related to the moment or to their personal inspiration. To show, perhaps, that Velimir Lukić (1936–1997) and Jovan Hristić (1933–2002) wrote successful, even universal poems, while with his experience of Troy, Vojislav Ilić (1860–1894) had, in my opinion, a mere respite rather than true poetic endeavors.

Реч захвалности

Град Нови Сад
Православни богословски факултет
Универзитета у Београду
Правни факултет Универзитета у Београду
Музеј Срема, Сремска Митровица

„Нетсет“ д. о. о. Београд

Издавачка кућа ТАНЕСИ, Београд

ИЗДАВАЧИ

Друштво за античке студије Србије, Београд
Институт за теолошка истраживања, Београд

За издаваче

Проф. др Ксенија Марицки Гађански
Проф. др Богољуб Шијаковић

Лектура

Тања Дринић-Пивнички

Језичка редакција резимеа на енглеском

Ана Васић-Kilfeather

УДК

Нада Новаков

Коректура

Друштво за античке студије Србије

Припрема рукописа за штампу

Иван Гађански

Прелом, графичко уређење и дизајн корица

Милан Милетић

Штампа

ЈП Службени гласник

Тираж 400

ISBN 978-86-910129-4-6

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(37/38:497.11)(082)

АНТИЧКА култура, европско и српско наслеђе : зборник радова / [Ксенија Марицки Гађански, главни уредник]. – Београд : Друштво за античке студије Србије : Институт за теолошка истраживања, 2010 (Београд : Службени гласник). – 507 стр. : илустр. ; 24 см. – (Научне публикације Друштва за античке студије Србије. Едиција Антика и савремени свет ; том 4 = Scientific Publications of the Serbian Society for Ancient Studies. Series Antiquity and Modern World ; vol. 4)

Текст ћир. и лат. – Радови на више језика. – Тираж 400. – Стр. 7–8: Уводна реч / Ксенија Марицки Гађански. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз већину радова. – Резимеи на више језика.

ISBN 978-86-910129-4-6 (ДАСС)

а) Култура – Антички утицаји – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 175587340